

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**אבות פרק ה משנה יג
ארבע מדות בנותני צדקה**

אבות (פ"ה מ"יג) ארבע מדות בנותני צדקה **הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים** עינו רעה בשל אחרים **יתנו אחרים והוא לא יתן** עינו רעה בשלו **יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים** רשע, ע"כ.

פתח התנא וכלל ארבע מדות בנותני הצדקה, ושנים בהם [יתנו אחרים והוא לא יתן, וגם לא יתן ולא יתנו אחרים] אינם נותנים, וצריך ביאור איך נכללו בנותני הצדקה.

גם צריך לבאר איך יתכן המידה שרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, דכיון שהוא רוצה ליתן למה רוצה שלא יתנו אחרים. **גם מה** שכתב התנא עינו רעה בשל אחרים עינו רעה בשלו, צריך ביאור מה הכוונה.

א- **בפי' רש"י** (שם) בד"ה עינו רעה. צרה בשל אחרים בממון אחרים, שאינו רוצה שיעשו צדקה כדי שלא ירבו נכסיהם ושיצא להם שם טוב: עינו רעה בשלו. אינו דומה עינו רעה בשל אחרים לעינו רעה בשלו, לפי שבממונו אינו אלא מחמת אבירות לב שבו. נ"א עינו רעה בשלו צר עין בשל עצמו שמסרב ליתן צדקה כדי שלא יחסר חשבון מעותיו, ואינו נותן לב לשכר השמור לו לעוה"ב, ולא דמי לעינו רעה בשל אחרים, עכ"ל.

ב- **בפי' הרע"ב** (שם) בד"ה ארבע מדות בנותני צדקה - כלומר בנתינת הצדקה, ולא בנותני צדקה ממש, דהא איכא בהו מי שאינו נותן. וכן בסמוך (להלן מ"י"ד) בהולכי לבית המדרש, היינו בהליכת בית המדרש:

עינו רעה בשל אחרים - דידוע שהצדקה מעשרת (עי' רמ"א יו"ד סי' רמז סע"ד ובב"י הגר"א שם)¹ ואינו רוצה שאחרים יתעשרו. פירוש אחר, יש מי שחש על ממון קרוביו יותר מעל ממונו, ואף על פי שהוא נותן אינו רוצה שקרוביו יתנו, שלא יאבדו את ממונם, והיינו עינו רעה בשל אחרים דומיא דעינו רעה בשלו דבסיפא, עכ"ל.

ובתוס' יום טוב (שם) בד"ה **עינו רעה בשל אחרים** - פי' הר"ב דידוע שהצדקה מעשרת וכו'. וכן פי' רש"י ומסיים ועינו רעה בשלו לפי שיש לו אבירות לב. ואינו דומה לעינו רעה בשל אחרים ע"כ. אלא כלומר כעין רעה דמתני' י"ט שאינו מסתפק בשלו. וחומד במה שראוי אל העני. וקשיא דא"כ רשע הוא שעובר על "לא תאמץ את לבבך" (ראה טו ז).

ואפשר דהכא איירינן בענין שאין מחסור לעני, ונמצא שאינו מאמץ את לבבו מתת לעני די מחסורו, ואילו לא היה מי שיתן היה הוא נותן, ורצונו ליתן כשימצא עני שאין לו נותנים ומכל מקום אבירות לב הוא. **והשתא אתי שפיר דיתן ויתנו אחרים חסיד, ומקשים שכן הוא מדת כל אדם שיתן ויתנו אחרים. אלא דהכא בעני שיש לו די מחסורו, אם לא היו הנותנים אלא האחרים ולא הוא. או שהיה הוא הנותן ולא האחרים, והנה הוא רוצה שגם שניהם יתנו הוא ואחרים כדי למלאות ספקו בשפע, לאיש כזה ראוי להקרא חסיד כן נ"ל, עכ"ל.**

ולהמתבאר אתי שפיר מה שקרא התנא לכל הדי' מדות 'נותני צדקה', וכמו שנתבאר ברע"ב שכאן הכוונה בנתינת הצדקה ולא בנותנים ממש.

גם מתבאר איך יתכן שרוצה ליתן ולא יתנו אחרים, והוא כמו שפי' רש"י והרע"ב שמכיון שהנותן צדקה מתעשר עינו צרה באחרים ואינו רוצה שיתעשרו. ומתיישב ג"כ מה ענין עינו רעה כאן וכמו שנתבאר.

ג- **בספר מרכבת המשנה לר"י אלאשקר** (שם) הנה אחר שדבר בדעות החכמים ותלמידיהם, חזר לזכור כלל מדות כל האנשים בדרך כלל בענין פעולות מעלות המדות. ולפי שיותר משובח במעשה הוא מעשה הצדקה, דבר בו. **ועל כן אמר בנותני צדקה, כלומר באנשים המחוייבים לתת צדקה.** וגילה ג"כ שבענין המעשה יש דעות נוטות לקצוות שיש ביניהם מה שבין.

הנה הקצה המשובח **יתן ויתנו אחרים**, והוא שרוצה שכמו שיתקיים ממנו בנתינת הצדקה, אשר היא מלח ממון (כתובות

בספר אהבת חסד להח"ח (ח"ב פ"י"ח בהערה) דאמת היא דצדקה וכ"ש מעשר מעשרת את האדם [וכדאיתא במדרש משלי על הפסוק "יש מפור ונוסף עוד" (יא כד), א"ר אבהו אם ראית אדם מפור מעותיו לצדקה הוי יודע שהוא מוסף, שנאמר "יש מפור ונוסף עוד", עכ"ל.

בספר עבודת ישראל (ליקוטים שם) ארבע מדות בנותני צדקה **הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים** עינו רעה בשל אחרים וכו'. רצה לומר שאינו ממציא לאחרים מצוה זו הנתינת צדקה. כי האדם צריך לראות שגם אחרים יקיימו מצות הבורא יתברך שמו, וכדאיתא בש"ס (בבא בתרא ט א) גדול המעשה יותר מן העושה, **ועל כן שכשרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, אזי אינו עושה הצדקה רק להתפאר על בני אדם: יתנו אחרים והוא לא יתן** עינו רעה בשלו, **יתן ויתנו אחרים חסיד, לא יתן ולא יתנו אחרים** רשע.

ומקשין העולם אמאי קרי להו נותני צדקה, **והרע"ב בפירושו מיישב** זה. גם העולם מתרצין על דרך דאיתא בש"ס (בבא בתרא ב ח) ממשכנין על הצדקה.

אבל האמת יורה דרכו, דהכל סובב על ענין ראשון ודיבור ראשון, והכי קאמר, הרוצה שיתנו אחרים והוא לא יתן, או גם שלא יתנו אחרים, ודעתו הוא מרוצה שבחפצו היה שלא יהיה אף עני אחד בעולם עד שלא יצטרך ליתן לו צדקה מכיסו וממעשי ידיו ומיגיע כפו, אך רצונו שלא יתנו אחרים גם כן שלא יהא בוש בדבר זה, ואם היה באפשרי שלא יתן שום אדם בעולם גם הוא נמנה עמהם, אך זה אי אפשר שתתמלא רצונו, כלום יש אדם בישראל שלא יתן צדקה, ומכח זה הוא מוכרח גם כן ליתן, נמצא הוא מנותני צדקה ורצונו שלא ליתן:

גם יש כמה בני אדם אשר ימנעו מנתינת הצדקה, והי' יתברך דורש טובתם ומשלח להם איזה סיבות ומאורעות בעולם, שעל ידי זה יתן אל לבו לחלק משלו לעניים ואביונים, והרי זה כמכירתו לזה והוא מנותני צדקה אבל לבו חלוק שרצונו היה שלא ליתן ולא עלה על דעתו זאת מעולם, וכל זה היה בתנאי קודם למעשה בהיות שעל כל פנים אחר כך כשנותן הצדקה הן מחמת הבושה הן מחמת הסיבות המתרגשות לו, על כל פנים לא יתחרט אחר כך על נתינת הצדקה ולא יהא לבו כואב, אז יהא נחשב על כל פנים מנותני צדקה.

למשל כשאירע לו איזה סיבה והוא למען הזכירו לתשלום מעשה הצדקה אשר נקצבת לו מראש השנה, והוא נותן הצדקה ולא נתרפא מזו הסיבה הבאה לו לא ירנן כלל, רק יחשוב שזו הצדקה התחייבתי כבר ליתן רק שלא הייתי זוכר, ועכשיו אודה להי' יתברך שהזכירני ולא אהיה בעל חוב וזו הסיבה יקבל באהבה, כי בודאי מאת הי' יצא הדבר אז הוא מנותני הצדקה.

אבל כשמתחרט על הצדקה שנתן, לבעבור שלא נתרפא מרעתו, נמצא בעט בהי' יתברך כביכול, וזה אינו נחשב כלל בנותני צדקה. **ולזה קראו התנא רשע ולא רע, כי רע הוא הגרוע מכולם, אבל זה עדיין יש בו מאותיות הקדושים הוא השי"ן, רומז לשלוש אבות ישראל אברהם יצחק ויעקב. והוא כי בודאי מי שהוא מזרע ישראל בודאי לא ירפה ממצוות הי' כלל, רק היצר שבקרבו הוא המחלישו בעבודת הי' יתברך, עכ"ל.**

² שם: בד"ה מלח ממון חסר - הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסונו לצדקה תמיד וחסרונו זהו קיומו, עכ"ל.

¹ בספר אהבת חסד להח"ח (ח"ב פ"י"ח בהערה) דאמת היא דצדקה וכ"ש מעשר מעשרת את האדם [וכדאיתא במדרש משלי על הפסוק "יש מפור ונוסף עוד" (יא כד), א"ר אבהו אם ראית אדם מפור מעותיו לצדקה הוי יודע שהוא מוסף, שנאמר "יש מפור ונוסף עוד", עכ"ל.